

NATUURONTWIKKELING IN DE STEENWAARD EN DE GEVOLGEN VOOR DE VOGELS

Bram Rijksen

Voor mijn eerste kennismaking met de Steenwaard moet ik terug naar de winter 85/86 waar een middelste bonte specht een hoofdrol in speelt.

Dit lijkt een onlogische combinatie, maar ik ga het u uitleggen. Eens was er een tijd zónder vogellijn, zonder semafoontjes en zonder zgn. nieuwsgroepen (de oudjes onder ons kunnen zich dat ongetwijfeld nog herinneren...). Het al of niet bekend worden van de aanwezigheid van een zeldzaamheid in Nederland was in grote mate afhankelijk van het toeval, of je moest het geluk hebben tot een select groepje vogelaars te behoren dat zo ongeveer álles wist (de toenmalige DBA met een eigen telefooncircuit). Zo niet, dan hoorde je vaak pas een week of wat later welke heerlijkheden er her en der allemaal gezien waren.

Begin december 1985 liep ik echter nietsvermoedend Amelisweerd binnen om boomklevers te zoeken (die "had" ik toen nog niet, geloof ik) en werd ter hoogte van de brug over de Kromme Rijn geconfronteerd met verschillende uiterst geconcentreerde vogelaars die, zo bleek, op zoek waren naar een middelste bonte specht. Zoals bekend werd deze ook gevonden en was hij gedurende enkele weken geregeld langdurig en fraai te bekijken. In die periode was ik daar dus ook vaak te vinden, evenals diverse mensen uit dat eerder genoemde selecte groepje vogelaars. En zo hoorde je nog eens wat. Bijvoorbeeld van "een zeearend bij de Lek" of zoiets; voor iedere beginnende vogelaar een sterk tot de verbeelding sprekende droomsoort, zeker in die tijd. Begin januari 1986 deed dat gerucht nog steeds de ronde, maar nu ook voorzien van een plaatsnaam: Culemborg.

Op 6 januari pakte ik de trein vanuit Utrecht en liep in de loop van de middag vanaf het station van Culemborg richting de Lek en stak deze met behulp van de veerpont over. Tijdens de overtocht hield ik de lucht scherp in de gaten om te voorkomen dat ik ook maar iets zou missen op het moment dat "De Deur" over zou komen vliegen... Zo kwam ik bij de Steenwaard en het was duidelijk dat de zeearend hier nog niet was geweest want in de uiterwaarden was niets te merken van wat zou kunnen wijzen op recente paniek of een aanvalspoging. Integendeel: wat een vogels liepen en zwommen hier rond! Grote groepen ganzen vlogen over en ter plekke zaten riet-, kol- en zelfs brandganzen (wel 20!), tientallen wulpen en honderden smienten. Om het wintergevoel te completeren, lieten een blauwe kiekendief, bonte kraaien (3), kleine zwanen (35) en een groep van zo'n honderd veldleeuweriken zich mooi bekijken. Geweldig! Bijna vergat ik dat ik hier nu even niet voor de lol kwam, maar dat er een zeearend gescoord moest worden...

Helaas; het begon te schemeren en ik moest naar huis, maar zelfs zonder zeearend had de Steenwaard een behoorlijke indruk op me gemaakt en niet alleen door de aanwezige vogels.

De breedte en uitgestrektheid van de uiterwaard met z'n lichte glooiingen in het terrein, de knotwilgen, de verspreid staande meidoorns en de rietputten onderaan

de dijk, op dat moment ook nog eens lichtjes bedekt met een dun laagje sneeuw vergezeld van flarden nevel, gaven het geheel een bijzonder authentiek Hollandse rivierenuitstraling.

Vogels in de Steenwaard "oude vorm"

Toch was het pas jaren later dat de Steenwaard bij mij weer in beeld kwam als "vogelkijkgebied". Tot die tijd werd er tijdens fietstochten met Wilco Stoopendaal "en passant" wel eens een uitstapje die richting op gemaakt, maar meestal concentreerden deze tripjes zich toch rond Nieuwegein en Tull en 't Waal. De keren dat ik niet meefietste, moest ik overigens bekopen met het missen van enkele bijzonder leuke soorten in de Steenwaard, zoals een grauwe franjepoot en een porseleinhoen.

In 1993 kwam ik in Houten wonen en al snel ontdekte ik hoe leuk het kan zijn om een soortenlijst van je eigen gemeente bij te houden. De uiterwaarden tussen Hagestein en De Heul bij Schalkwijk bleken een dankbaar doel te zijn: ongeveer 210 van mijn 235 Houtense soorten zijn inmiddels langs deze route gezien!

Langs dit traject waren enkele locaties die er - vooral kwantitatief - over het algemeen uitsprongen. De Oude Lekarm bij de stuw van Hagestein, de uiterwaarden net ten oosten van Fort Honswijk en De Heul/Buitenwaard bij Schalkwijk waren plekken waar vaak flinke aantallen vogels zaten. En eigenlijk viel de Steenwaard daar een beetje buiten; daar ging het juist meer om de karakteristieke soorten die je in de loop van het voorjaar met een beetje geluk kon verwachten bij de rietputjes, zoals blauwborst, sprinkhaanrietzanger, zomertaling, bruine kiekendief en waterral.

In het najaar en in de winter werd het dan vaak wat spannender met het verschijnen van bokjes en groepen ganzen die aangevuld werden met Kieviten en wulpen. En hoewel het meer dan eens voorkwam dat er bijna niks zat, bleef het voor mij een favoriet plekje, al was het maar door de landschappelijk bijzondere sfeer die de waard uitademde.

In de loop van de jaren negentig werd duidelijk dat er wat stond te gebeuren in de Steenwaard. Er werd gesproken over ontgraven, nevengeulen, dijkdoorstekingen en oerbossen. Dat beloofde wat... Vanaf 1997 werden de effecten van de toekomstige natuurontwikkelingsplannen al duidelijk zonder dat er ook maar iets aan natuur "ontwikkeld" was: steeds meer percelen werden niet of nauwelijks meer gemaaid met als gevolg dat veel graslanden enerzijds flink verruigden of zich anderzijds juist ontwikkelden tot bloeiende graslanden.

Het jaar daarop leverde dat prachtige plaatjes op met, afhankelijk van de periode, diepgele boterbloemweilanden of prachtige velden paarsbloeiende akkerdistels. Als bekroning op deze vorm van beheer (of liever: non-beheer) verschenen er hier weer zingende grauwe gorzen en dat was voor het eerst sinds de laatst vastgestelde territoria aan het eind van de jaren zeventig. Helaas is er waarschijnlijk niet gebroed, maar het had wel wat; op een zwoele zomeravond zo'n rinkelende gors met bungelende pootjes boven een ietwat verdroogde ruig-bloeiende akker van paaltje naar paaltje te zien fladderen. Als er gelijktijdig onderaan de dijk door een paartje bruine kiekendief uitbundig gebalst wordt boven het riet en een blauw-

borst vanuit een knotwilg langs het zandpaadje zijn longen uit zijn fragiele lijfje zingt, dan is er niet zoveel fantasie voor nodig om je voor te kunnen stellen hoe het er in de tijd van bijvoorbeeld Jac. P. Thijssse uitgezien moet hebben.

Op 5 juni 1999 zag ik de Steenwaard voor het laatst in de zo vertrouwde vorm. Het enig afwijkende en ietwat verontrustende in het bekende plaatje was op dat moment een knalgele graafmachine die een paar vierkante meters grasland ontgraven had. Een beetje verdrietig aanschouwde ik deze ingreep in het oh zo karakteristieke landschap en ik vroeg me af of het altijd wel zo'n verbetering was, al dat "genatuurontwikkel" enzo. Gelukkig was daar die laag langsvliegende Alpen gierzwaluw die me in één klap een stuk vrolijker stemde. Het bleek een voorbode van veel mooie waarnemingen.

De natuur wordt ontwikkeld

Na de bouwvakvakantie werd het werk, dat voorzichtig begonnen was, met grote voortvarendheid hervat. De eerste keer dat ik, na die gedenkwaardige 5 juni, de waard weer bezocht, was het inmiddels begin augustus. Het was overduidelijk dat men niet stilgezeten had: een groot gedeelte van de Steenwaard was vrijwel letterlijk op z'n kop gezet en onherkenbaar veranderd. Alsof het opgraven van een oude vliegtuigbom een beetje anders was verlopen dan gepland!

Watersnippen

Maar, opportunistisch als ze zijn, vogels zaten er al. De honderden Kieviten en kokmeeuwen die in het ondiepe water op de zandplaten stonden, werden geflankeerd door een stel bosruiters, oeverlopers, kemphanen, watersnippen en zomertalingen, terwijl op de oever vier ooievaars rondstapten. Dit beeld bleef gedurende

de rest van het najaar in grote lijnen gehandhaafd, waarbij de verschuivingen in trekpieken van verschillende soorten steltlopers en eenden goed te herkennen waren. Waren het de ene week nog 20 bosruiters die samen met witgatjes en groenpootruiters het hart sneller deden kloppen, enkele weken later waren het de kleine, bonte en krombekstrandlopers en zilverplevieren die de Steenwaard eventjes aandeden. De steile zandwanden en smalle stromende waterloopjes gaven een onhollands maar wel erg spannend beeld.

Kluten, kokmeeuwen en grutto's – Jacob Steenbeek

De eerste winter "Steenwaard nieuwe stijl" (1999/2000) deed de andere goede vogelkijkpunten langs het traject een beetje naar de achtergrond verdwijnen, simpelweg omdat er, na een grondige "inspectie", vaak geen tijd meer over was om de andere locaties te bezoeken. Leuk in die winter waren de grote groepen wulpen, goudplevieren en watersnippen terwijl een slechtvalk of Pontische meeuw zo nu en dan voor de nodige spanning zorgde.

Vroeg in het voorjaar van 2000 leek de Steenwaard "klaar". Graafmachines en zandwagens verschenen nog maar sporadisch en de gecreëerde zandplaten en kreekjes werden razendsnel ontdekt door zowel doortrekkende als broedende vogels. In korte tijd ontpopte het gebied zich als dé ornithologische attractie van Midden-Nederland (zeker in mei).

Enkele hoogtepunten uit die bewuste periode:

Maart: groepen van 60 bontbekplevieren en 50 bonte strandlopers tussen 700 grutto's,

April: iets rustiger maar wel leuke soorten waaronder kluten, blauwborst, dwergmeeuwen en diverse ruiters. De laatste dagen waren echter allesbehalve rustig:

29-4 1 Baltische meeuw, ca. 400 kleine mantelmeeuwen, 1 Casarca, 1 kanoet
 30-4 idem, aangevuld met: 2 steenlopers, 4 rosse grutto's, 22 dwergmeeuwen
 2-5 3 noordse kwikstaarten, +/- 200 oeverzwaluwen
 5-5 1 terekruiter, 2 zwartkopmeeuwen
 12-5 1 Temmincks strandloper
 14-5 1 kleine zilverreiger
 15-5 1 langsvliegende "bruinrood-staartige klauwier" ...
 21-5 Engelse gele kwikstaart, > 300 boeren-, huis- en oeverzwaluwen...
 22-5 1 roodstuitzwaluw
 24-5 1 drieteenstrandloper.

Ondertussen werd er tijdens deze waarnemingen volop gebroed en/of gebaltst door onder andere bergeenden, zomer- en wintertalingen, kluten, kleine plevieren en kemphanen.

Kortom, een groot feest waarbij vooral de Baltische meeuw, de terekruiter en roodstuitzwaluw voor een grotere bekendheid van de Steenwaard in Nederland zorgden.

Na mei volgde traditiegetrouw een rustige junimaand maar begin juli verschenen de eerste trekvogels die op weg waren naar het zuiden alweer: lepelaars, strandlopermpjes en een paar visarenden. Bovendien bleek de Steenwaard voor honderden meeuwen weer aantrekkelijk te zijn als slaapplaats, waardoor de avonden vaak zeer onderhoudend waren, onder andere door de aanwezigheid van meerdere Pontische meeuwen en geelpootmeeuwen. Ook 24 juli was typisch "one of these nights" met (naast de aanwezige meeuwen) in korte tijd een zwarte wouw, kleine jager, reuzenster, Casarca en 2 roodhalsfuten.

De rest van het jaar werd gemarkeerd door onder andere doortrek van veel steltlopermpjes en leuke zangvogels als strandleeuwerik en sneeuwgorst, de aanwezigheid van meer dan 300 watersnippen, een roerdomp, twee kleine zilverreigers, een slechtvalk en twee zilverplevieren.

Als slaap- en rustplaats bleek de waard steeds aantrekkelijker te worden: op 19 oktober telde ik samen met Ted Hoogendoorn ca. 4000 kok-, 1000 storm-, 185 zilver-, 35 kleine en 6 grote mantelmeeuwen. Een recordaantal (voor mij althans) van 1050 wulpen was op 18 december aanwezig tussen zo'n 2200 kolganzen.

Het wordt stil(ler)...

In 2001 was het allemaal al wat minder gek; landschappelijk gezien kwam het gebied "in rust" en de dynamiek die het jaar 2000 in meerdere opzichten zo kenmerkte, was verdwenen. Langzaam maar verliep de Steenwaard iets van dat magische. Neemt niet weg dat er natuurlijk nog zat gebeurde in dat jaar, zoals die roodhalsgans in een grote gemengde groep kol- en brandganzen, de min of meer overzomerende eider en de rondvliegende dwergster.

En spannend was eind april de aanwezigheid van 2 paartjes oeverloper die druk aan het baltsvliegen waren en een foeragerende groep van zo'n 20 zwarte sterns

was natuurlijk ook niet te versmaden, maar toch... het verschil met het jaar ervoor was vaak groot.

Ook in het afgelopen jaar (2002) bleek dat de Steenwaard ornithologisch gezien aan kracht heeft ingeboet. Verrassingen bleven achterwege maar de soorten waarbij het landelijk voor de wind gaat, lieten zich niet onbetuigd: een groepje van 13 lepelaars in september, nu en dan een grote en/of kleine zilverreiger en 's winters grote aantallen smienten en kolganzen bepaalden vaak het beeld. Slechts af en toe viel er in de trektijd een bosruiter of tureluur in maar al met al "hield het niet over". Ook de populariteit onder vogelaars nam iets af; velen beschouwden de Steenwaard inmiddels als "een aardig gebied met vooral veel eenden".

Lepelaar – Bert Bos

Voor een groot gedeelte was dat ook wel verklaarbaar: het gebied verloor al vrij snel iets van z'n open karakter. Plantengroei zorgde er in ras tempo voor dat de zandplaten veranderden in groene (schier)eilandjes waar de meeste steltlopers en meeuwen niets meer te zoeken hadden.

Nog even terug

Wat was nu eigenlijk de aanleiding om in 1999 een dergelijk karakteristieke uiterwaard zó "op de schop" te nemen en het gebied totaal te veranderen? Wel, deels is dit terug te voeren op de extreem hoge waterstanden in 1993 en 1995 waarna Rijkswaterstaat de berekening van het Maatgevend Hoogwater moest bijstellen.

Dit betekende dat krachtens de nieuwe "Deltawet Grote Rivieren" de dijken verbeterd moesten worden over een lengte van zo'n 600 kilometer, waaronder het gedeelte tussen Jaarsveld en Schoonhoven.

De grond die hiervoor gebruikt moest worden, kwam onder andere uit de Steenwaard, waar in totaal 600.000 kubieke meter zand en klei is weggehaald. De uitvoering van dit gedeelte van het gehele project was in handen van de dijkbeheerder, het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Het mes sneed hiermee aan twee kanten: de dijken werden verbeterd terwijl het waterbergend vermogen van De Lek toenam. Immers, het winterbed van de rivier werd dieper.

Nog een belangrijk punt in de ontwerpfase was een ingenieus plan van Waterleidingbedrijf Midden-Nederland om het rivierwater via zogenaamd "oeverfiltratiewinning" in de Steenwaard voor te zuiveren en richting de Utrechtse Heuvelrug te transporteren. Hiermee zou de verwachte toename in het waterverbruik in de provincie, dat zou ontstaan door grootschalige woningbouw, opgevangen en de verdroging in natuurgebieden en de Heuvelrug beperkt kunnen worden. Gedurende de werkzaamheden kwam men tot de conclusie dat het nog wel eens mee kon vallen met de verdroging (...?) en werd er besloten dit overigens toch ook wel erg kostbare idee te laten varen. Een groot gedeelte van de nevengeul, dat om technische redenen specifiek voor dat doel was ontworpen, was toen echter al wel gegraven. In de huidige vorm is dit gedeelte goed te herkennen door de hoge en niet bepaald natuurlijk aandoende dijk aan de westkant van het gebied.

Staatsbosbeheer speelde de belangrijkste rol wat betreft de ontwikkelingen voor natuur en recreatie.

Gemengde belangen, gemengde gevoelens

In het gehele project waren dus vier partijen betrokken: Rijkswaterstaat, het waterleidingbedrijf, de dijkbeheerder en Staatsbosbeheer. Vier partijen met elk zijn eigen belangen. En tijdens de werkzaamheden bleek nogal eens dat natuurontwikkeling en natuurwaarden niet altijd bovenaan de prioriteitenlijst van de betrokkenen stonden. Zo zag ik door graafactiviteiten de bestaande rietputten droogvallen waarin verschillende grote vissen langzaam lagen dood te gaan. Ik zag machines met rupsbanden die om welke reden dan ook in het voorjaar de licht begroeide zandplaten weer "mooi schoon" opleverden (op dat moment jammer voor die kleine plevieren en andere grondbroeders en het broedverdachte paartje kluut). Ik zag meer dan eens machines vlak langs steile afgekavelde oevers rijden waar oeverwaluwen net bezig waren holen te graven... Al met al geen acties die getuigden van erg veel natuurbesef. Of misschien was dat besef er wel, maar kregen commerciële belangen de voorkeur.

Ook bij de verdere inrichting van het gebied kan men zo'n vraagtekens hebben. Hoe mooi had één en ander bijvoorbeeld kunnen zijn als er wél een open verbinding met de rivier gecreëerd was waardoor er door fluctuerende waterstanden een veel grotere dynamiek in het landschap was verzekerd en waardoor ook het dichtgroeien van zandplaten werd geremd?

En als een ontwikkelingsvisie van een gebied in zekere zin zó wordt gepresenteerd dat "er sprake moet kunnen zijn van een situatie waarin de natuur haar gang weer kan gaan", dan lijkt de vraag gerechtvaardigd waarom grote gedeeltes

alsnog bewerkt en beplant moesten worden met bosplantsoen waaronder bosvormers als populieren en wilgen. Men zal toch niet het idee hebben dat de oerbossen waar zwarte ooievaars en zeearenden in broeden óók aangeplant zijn...? Wat dat betreft zou men er voor kunnen pleiten om in dergelijke "nieuwe natuur" juist de successie met de verschillende kenmerkende begroeiingstadia haar gang te laten gaan en af te wachten welke planten, struiken en bomen er op welke plek spontaan opkomen. Of om te bezien waar dit juist niet gebeurt doordat diverse factoren een kale bodem veroorzaken. Het lijkt toch typisch Nederlands: de natuur mag best haar gang weer gaan, maar dat moet zich dan wel volgens de Hollandse opgeruimdheid, geordendheid en netheid voltrekken. Daarnaast werd het gebied, met uitzondering van de gans- en eendrijke wintermaanden, opengesteld voor het grote publiek. En hoewel de bedoeling hierachter goed zal zijn, namelijk mensen de mogelijkheid bieden de natuur niet alleen vanachter prikkeldraad en hekken te kunnen bewonderen, zal de recreatie ongetwijfeld ten koste gaan van zowel flora als fauna door betreding van vegetatie en toename van onrust tijdens het broedseizoen. Nestelende soorten zullen verstoord worden terwijl in andere gevallen potentiële broedvogels op voorhand al afhaken om de simpele reden dat ze het te onrustig vinden.

Toename van natuurwaarden

Zoals vaker gebeurt bij grootschalige ontgravingen voor natuurontwikkeling, zag men ook in de Steenwaard in korte tijd een explosieve toename van diverse vogels en dan met name in het aantal doortrekkende soorten. Op sommige opspuitterreinen, die er tijdelijk als een natuurgebied uit kunnen zien, treedt een dergelijk verschijnsel ook op. Snel en Polanen bij Woerden is daarvan een goed voorbeeld. Maar het is altijd weer opvallend hoe snel zo'n luilekkerland (voor zowel vogels als vogelaars) verandert als graafwerkzaamheden stoppen. In de meeste gevallen ontstaat er vanaf dat moment weliswaar een fraai natuurgebied, maar dat verliest door begroeiing een stuk openheid waardoor ecologische ontwikkelingen zich wat minder opvallend manifesteren.

Hetzelfde doet zich onder andere voor bij de "nieuwe" plasjes langs de Oostvaardersdijk en de ontgravingen bij de Tienhovense Binnenvlinder en in de Amerongse Bovenpolder. Het zijn stuk voor stuk gebieden waar het gedurende enkele maanden en soms jaren één groot feest is van inkomende en uitgaande vogels, totdat de vegetatie begint te groeien...

En terwijl biologen, ecologen en breed geïnteresseerde natuurliefhebbers dan nog razend enthousiast over een bepaald gebied kunnen spreken, wordt het voor de doorsnee vogelaar meestal een stuk saaier. (Waarmee trouwens maar weer bezwezen wordt hoe leuk het kan zijn om je als vogelaar ook te verdiepen in het herkennen van vlinders, insecten en zoogdieren. Je zou dan die rivierrombout, die oranje luzernevlinder of die beverrat in de Steenwaard enorm gewaardeerd hebben. Nou ja, die laatste misschien weer wat minder...)

Al met al kan de conclusie toch getrokken worden dat de natuurwaarden in de Steenwaard in veel opzichten zijn verbeterd. De biodiversiteit zal ongetwijfeld toegenomen zijn.

Effecten voor vogels

De vraag is in hoeverre dit ook voor de vogels geldt en zal gaan gelden. Als foera-geer- en rustgebied voor doortrekkende eenden en ganzen is het gebied enorm aantrekkelijk geworden door de afwisseling van een relatief groot oppervlakte aan water met aangrenzend (min of meer ruige) weilanden. Ook steltlopers als Kievit, wulp en goudplevier zijn, vergeleken met de periode vóór de natuurontwikkeling, vaker en in grotere getale aanwezig.

Wat betreft broedvogels moeten we afwachten welke soorten er zullen toenemen en welke soorten er in aantal op achteruitgaan of verdwijnen. Bij de beoordeling daarvan moeten we uiteraard rekening houden met de landelijke trend.

Grauwe gans - Staatsbosbeheer

Soorten die waarschijnlijk zullen profiteren, zijn grauwe gans, kraakeend, blauwborst, sprinkhaanrietzanger en diverse *Sylvia*-soorten. De eerlijkheid gebiedt echter te zeggen dat het momenteel met deze vogels ook zonder de Steenwaard "nieuwe vorm" best wel goed gaat. Anders ligt dit bij eendensoorten als smient, zomertaling en slobbeend, waarvan een eventueel broeden sterk gekoppeld lijkt aan de uitbreiding van "natte" natuurontwikkeling in het algemeen.

Vogels die tijdelijk geprofiteerd hebben van de nieuwe ontwikkelingen, zoals kluut, kleine plevier en bergeend, kunnen waarschijnlijk als "incidenteel broedend" of "voormalige broedvogel" de kast in.

Dan is er nog een categorie soorten waarvan het nog moet blijken of het project positief of negatief uitpakt heeft. Hieronder vallen bijvoorbeeld patrijs, grutto, watersnip en veldleeuwerik; soorten die nogal kritisch zijn in de keuze van hun broedgebied. Betekent de verruiging van de weilanden en het achterwege blijven van maaien een terugkeer van deze en andere soorten of is een te groot deel van het graslandareaal vervangen door water en moerasruigte waardoor ze juist definitief verdwijnen? De toekomst zal het moeten uitwijzen.

Conclusie

In ieder geval kan de conclusie getrokken worden dat het project voor veel vogels een gunstige ontwikkeling is geweest, zij het dat vooral de doortrekkende en overwinterende soorten hiervan de vruchten lijken te plukken. Voor vogelaars blijft het gebied spannend, zeker in de periode augustus-mei, hoewel de herinneringen aan voorjaar 2000 dan wel even opzij gezet moeten worden; zó zal het hoogstwaarschijnlijk nooit meer worden. Maar dan nog blijft er genoeg te zien en te horen, vooral voor degenen die ook geïnteresseerd zijn in wilde planten, insecten en vlinders en het volgen van alle veranderingen die er binnen de flora en fauna plaatsvinden.

Zeearend – Bram Rijksen

Met die zeearend in de winter van 1986 is het trouwens nog helemaal goed gekomen! Het dier bleek al weken een paar kilometer van de Lek af bij een viskwekerij te zitten. Dat hoorde ik dan weer een week ná die zesde januari later op school (tijdens de uren dat ik niet spijbelde) van mijn toenmalige leraar Bert van 't Holt, die dat op zijn beurt weer van Albert Noorlander had vernomen en die had dat weer via...